

TA'LIM MUASSASASI RAHBARLARINING HUQUQIY SAVODXONLIGINI RIVOJLANTIRISHNING IJTIMOIIY-PEDAGOGIK ZARURIYATI

Ziyavitdinov Zafar Mahmudovich,
Qo'qon universiteti Ta'lim muassasalarining boshqaruvi yo'nalishi magistranti

Qo'chqarova Feruza Maxammadqosimovna,
p.f.b.f.d. (PhD), Andijon davlat universiteti pedagogika kafedrasida professori

Annotatsiya. Ushbu maqolada huquqiy madaniyat va huquqiy ta'limning zamonaviy jamiyatdagi o'rni va ahamiyati yoritib berilgan. Mualliflar huquqiy bilimlarning aholi, ayniqsa, ta'lim muassasasi rahbarlari orasida rivojlantirilishi zarurligini ta'kidlaydilar. Huquqiy madaniyatning shakllanishi ijtimoiy-pedagogik jihatdan ta'lim jarayonining muhim qismi sifatida ko'rib chiqiladi. Maqolada ta'lim muassasalari rahbarlarining huquqiy savodxonligini oshirish orqali ta'lim sifati va muassasa boshqaruvining samaradorligini oshirish yo'llari muhokama qilingan. Shuningdek, ta'lim jarayonida huquqiy ta'limning ahamiyati, huquqiy me'yorlarga rioya etish, huquqiy savodxonlikni rivojlantirish va pedagogik jarayonni ijtimoiy-huquqiy jihatdan qo'llab-quvvatlash masalalari keng yoritilgan. Huquqiy bilimlarning jamiyatda huquqiy madaniyatni yuksaltirish va qonun ustuvorligini ta'minlashdagi roli alohida ta'kidlangan. Shu orqali ta'lim muassasalarida huquqiy muhit yaratish va huquqiy mas'uliyatni oshirish yo'llari ko'rsatib berilgan.

Kalit so'zlar: Huquqiy madaniyat, huquqiy ta'lim, ta'lim muassasasi rahbarlari, huquqiy savodxonligini rivojlantirish, ijtimoiy-pedagogik zaruriyat.

SOCIAL AND PEDAGOGICAL NEED TO DEVELOP LEGAL LITERACY OF EDUCATIONAL INSTITUTION HEADS

Ziyavitdinov Zafar Makhmudovich,
Master's student, Direction of Management of educational institutions, Kokand University

Kuchkarova Feruza Makhammadqosimovna,
Doctor of Philosophy (PhD), Professor of the Department of Pedagogy, Andijan State University

Abstract. This article highlights the role and importance of legal culture and legal education in modern society. The authors emphasize the need to develop legal knowledge among the population, especially among the heads of educational institutions. The formation of legal culture is considered as an important part of the educational process from a socio-pedagogical point of view. The article considers ways to improve the quality of education and the effectiveness of institutional management by increasing the legal literacy of the heads of educational institutions. The importance of legal education in the educational process, compliance with legal norms, development of legal literacy, and social and legal support for the pedagogical process is also widely covered. The role of legal knowledge in enhancing the legal culture in society and ensuring the rule of law is emphasized. Thanks to this, ways to create a legal environment and increase legal liability in educational institutions are shown.

Keywords: legal culture, legal education, educational institution leaders, developing legal literacy, socio-pedagogical necessity.

СОЦИАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ НЕОБХОДИМОСТЬ РАЗВИТИЯ ПРАВОВОЙ ГРАМОТНОСТИ РУКОВОДИТЕЛЕЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ УЧРЕЖДЕНИЙ

Зиявитдинов Зафар Махмудович,
Магистрант направления «Менеджмент образовательных учреждений»
Кокандского Университета

Кучкарова Феруза Махаммадкосимовна,
д.ф.п.н. (PhD), профессор кафедры педагогики Андиганского
государственного университета

Аннотация: В данной статье освещается роль и значение правовой культуры и юридического образования в современном обществе. Авторы подчеркивают необходимость развития правовых знаний среди населения, особенно среди руководителей образовательных учреждений. Формирование правовой культуры рассматривается как важная часть образовательного процесса с социально-педагогической точки зрения. В статье рассматриваются пути повышения качества образования и эффективности управления учреждением за счет повышения правовой грамотности руководителей образовательных учреждений. Также широко освещается значение юридического образования в образовательном процессе, соблюдения правовых норм, развития правовой грамотности, социально-правового обеспечения педагогического процесса. Подчеркивается роль правовых знаний в повышении правовой культуры в обществе и обеспечении верховенства права. Благодаря этому показаны пути создания правовой среды и повышения юридической ответственности в образовательных учреждениях.

Ключевые слова: правовая культура, юридическое образование, руководители образовательных учреждений, развития правовой грамотности, социально-педагогическая необходимость.

Huquqiy madaniyat xalqimizning azaliy an'alariga, udumlariga, tiliga, diniga, ruhiyatiga asoslangan holda insof va iymon, adolat va qonuniylik, insonga yuksak hurmat va e'tibor, sabr-toqat kabi ma'rifat va haqiqat tuyg'ularini ongimizga singdirishga xizmat qiladi. Shuning uchun ham kishilarning fikrini, dunyoqarashini mustaqilligimiz yo'lida fidokorona mehnat qilishga yo'naltirilgan huquqiy madaniyatni yuksaltirish hayotiy zaruriyatdir. Aholining huquqiy madaniyati va huquqiy ongini yuksaltirish, huquqiy ta'lim va ma'rifatni, jamiyatda huquqiy bilimlar tartibotini tubdan yaxshilash, inson huquq va erkinlariga chuqur hurmat va ehtiromga asoslangan munosabatni, odamlarda qonunga itoatkorlik tuyg'usini, qonunlarni bilish va unga qat'iy amal qilish saodatmandligini qaror toptirish bugungi kunning zaruriy talabi bo'lib kelmoqda. Huquqiy demokratik davlat va adolatli fuqarolik jamiyati qurish jarayonida, avvalo, har bir fuqaroning huquqiy ongi va huquqiy madaniyatini shakllantirib borish asosiy va muhim vazifa hisoblanadi. Huquqiy davlat qurishning zaruriy sharti – bu qonunlarning so'zsiz bajarilishidir. Qonunlarning bir xilda va so'zsiz bajarilishi har bir shaxsning o'z vazifasiga munosabati va zimmasidagi mas'uliyatni his qilishiga bog'liqdir [1].

O'zbekiston taraqqiyotining bugungi bosqichida mamlakatda islohotlar ko'lami to'g'risida to'xtalib davlatimiz rahbari shunday deydi: "Jamiyatni siyosiy, ijtimoiy va iqtisodiy modernizatsiya qilish bo'yicha keng ko'lamli chora-tadbirlarimiz natijasida yangi O'zbekiston shakllanmoqda. Bugungi kunda mamlakatimizdagi demokratik o'zgarishlar ortga qaytmaydigan tus oldi" [2]. Qaysi mamlakatki, uning xalqi hukumat

siyosatini to'laqonli tushunib yagona maqsad bilan uni qo'llab-quvvatlamasa, bu islohotdan ko'zlangan vazifalar natijasi barchaga ayon. Shu bois ayni damda yurtimizda barcha sohada kadrlar tayorlash tizimini qayta ko'rib chiqilmoqda. Xususan, huquqiy ta'lim tizimida ham. Yuksak huquqiy madaniyat demokratik jamiyat poydevori hamda huquqiy tizim etukligining ifodasidir. U jamiyatdagi turli xil hayotiy jarayonlarga faol ta'sir ko'rsatuvchi, fuqarolarning, barcha ijtimoiy guruhlarning jipslashuviga ko'maklashuvchi, jamiyatning yaxlitligi hamda batartibligini ta'minlovchi va mustahkamlovchi omildir. Qonunni hurmat qilish huquqiy jamiyatning, siyosiy va huquqiy tizimlar samarali faoliyat ko'rsatishining asosiy talablaridan biri hisoblanadi.

“Jamiyatda huquqiy madaniyatni yuksaltirish bo'yicha tadbirlarni monitoring qilish va baholashning asosiy maqsadi aholining huquqiy ongi va huquqiy madaniyatini yuksaltirishga doir huquqiy targ'ibot tadbirlarining samaradorligini oshirish, bu borada davlat organlari va tashkilotlarning mas'uliyatini kuchaytirish hamda huquqiy targ'ibot tadbirlarini tashkil qilish bo'yicha yangi innovatsion uslublarni joriy qilish bo'yicha takliflar ishlab chiqish va amalda tatbiq etishdan iborat”[3].

Huquqiy ta'lim shaxsga muayyan ko'lamda va ma'lum darajada bilim, ko'nikma va malaka berishga, shuningdek, huquqiy ongli faoliyatni rivojlantirishga qaratilgan murakkab jarayon hisoblanadi. Yuqorida ta'kidlab o'tganimizdek, huquqiy ta'lim ham, barcha ta'limlar singari, ikki tomonlama xarakterga ega. Ya'ni u o'qituvchi (ta'lim beruvchi) va o'quvchi-talaba (ta'lim oluvchi)larning hamkorlikdagi faoliyati natijasida amalga oshiriladi.

Huquqiy ta'limning muvaffaqiyati, birinchidan, ta'lim beruvchi bilan ta'lim oluvchi hamkorligidagi faoliyatning faol tarzda o'tishiga, ikkinchidan, nimalardan saboq berilishiga, kim tomonidan tashkil qilinishiga, uni qanday metodlar bilan amalga oshirishga va nimalarning o'qitilishiga ko'p jihatdan bog'liqdir. Ma'lumki, har qanday davlatning taraqqiyoti va kelajak qiyofasi yoshlarning bilim va itellektual salohiyati, jismonan va ma'nan barkamolligiga bog'liq.

Jamiyatimizda huquqiy madaniyatni yuksaltirishda, eng avvalo, huquqiy ta'lim va tarbiya borasidagi ishlar tizimli va uzviy olib borish, bunda oila, mahalla va fuqarolik jamiyati boshqa institutlarining samarali ishtirokini ta'minlash, aholining huquqiy ongi va huquqiy madaniyatini yuksaltirishning innovatsion usullaridan, targ'ibotning ilg'or va ta'sirchan vositalaridan, xorijiy davlatlarning bu boradagi ijobiy tajribalaridan, fuqarolarning ijtimoiy-siyosiy o'zgarishlar bilan uyg'un ravishda huquqiy bilimlarini oshirib borishning zamonaviy usullarini joriy etish, shuningdek, aholini, ayniqsa, yoshlarni zararli axborotlardan himoya qilish bo'yicha mustahkam huquqiy immunitetni shakllantirish muhim sanaladi.

O'zbekiston taraqqiyotining bugungi bosqichida mamlakatda islohotlar ko'lami to'g'risida to'xtalib davlatimiz rahbari shunday deydi: “Jamiyatni siyosiy, ijtimoiy va iqtisodiy modernizatsiya qilish bo'yicha keng ko'lamli chora-tadbirlarimiz natijasida yangi O'zbekiston shakllanmoqda. Bugungi kunda mamlakatimizdagi demokratik o'zgarishlar ortga qaytmaydigan tus oldi” [4].

Shu bilan birga rahbarlar huquqiy madaniyatini yuksaltirishda ta'lim muassasalari bilan fuqarolik jamiyati institutlari, huquqni muhofaza qiluvchi organlar va ommaviy axborot vositalarining samarali ijtimoiy hamkorlik mexanizmini yo'lga qo'yish maqsadga muvofiqdir [5].

Shu o'rinda aytib o'tish joizki, O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi jamiyatda huquqiy ong va huquqiy madaniyatni yuksaltirish sohasida muvofiqlashtiruvchi davlat organi bo'lib hisoblanadi. Biz huquqiy ong va huquqiy madaniyatni yuksaltirish borasidagi ishlarimizni uzliksiz davom ettirishimiz zarur. Huquqiy tarbiyani maktabgacha ta'lim

tizimidan boshlashimiz, bu boradagi ilk ko'nikmalar ona allasi kabi farzandlarimiz qalbidan umrbod joy olishi darkor.

Zamonaviy davrda ta'lim muassasalari yosh avlodga bilim va yo'l-yo'riq berish orqali jamiyat kelajagini shakllantirishda hal qiluvchi o'rin tutadi. Mazkur muassasalar rahbarlari zimmasiga uzluksiz faoliyat yuritish, qonunchilikka rioya etishda katta mas'uliyat yuklangan. Binobarin, ta'lim rahbarlarining huquqiy savodxonligini rivojlantirish ta'lim tizimlarining samarali faoliyat yuritishi uchun keng ko'lamli ta'sir ko'rsatadigan ijtimoiy-pedagogik zaruratdir.

Huquqiy savodxonlik ta'lim muassasalarini boshqaradigan qonunlar, qoidalar va siyosatlarni tushunish va bilishni anglatadi. Ta'lim muassasalari rahbarlari, ya'ni direktor va ma'murlar asosli qarorlar qabul qilish, qonunchilik talablariga rioya etilishini ta'minlash, o'quvchilar va xodimlarning huquqlarini himoya qilish uchun huquqiy masalalarni yaxshi bilishi zarur. Huquqiy savodxonlikka ega bo'lish orqali rahbarlar o'rganish uchun xavfsiz va inklyuziv muhit yaratishi, mas'uliyatni oshirishi va o'z muassasalarida axloqiy me'yorlarni qo'llab-quvvatlashi mumkin.

Huquqiy savodxonlik ta'lim rahbarlari uchun ta'lim siyosati, moliyalashtirish, o'quv dasturlarini ishlab chiqish va talabalar huquqlarini tartibga soluvchi murakkab huquqiy landshaftda harakat qilish uchun juda muhimdir. Nogironligi bo'lgan shaxslar to'g'risidagi ta'lim to'g'risidagi qonun, oilaning ta'lim huquqlari va shaxsiy daxlsizligi to'g'risidagi qonun kabi ta'limga oid qonunlarni tushunish talabalarning ta'lim olishdan teng foydalanishini ta'minlash va ularning shaxsiy huquqlarini himoya qilish uchun juda muhimdir. Bundan tashqari, mehnat qonunlari, fuqarolik huquqlari va maktab xavfsizligi va intizomi bilan bog'liq qoidalarni bilish ijobiy maktab muhitini saqlash, hurmat va adolat madaniyatini rivojlantirish uchun juda muhimdir.

Bundan tashqari, huquqiy savodxonlik ta'lim rahbarlariga siyosat o'zgarishlarini himoya qilish, kamsitish amaliyotiga qarshi turish va o'z muassasalarida yuzaga kelishi mumkin bo'lgan huquqiy muammolarni hal qilish imkoniyatini beradi. Ta'lim qonunchiligidagi huquqiy o'zgarishlar va ilg'or tajribalar haqida xabardor bo'lish orqali rahbarlar muammolarni faol ravishda hal qilishlari va yuzaga kelishi mumkin bo'lgan xavflarni kamaytirishlari mumkin. Huquqiy savodxonlik, shuningdek, rahbarlarga o'quvchilar huquqlarini himoya qilish va ta'limda tenglikni ta'minlash uchun yuridik maslahatchilar, davlat idoralari va jamiyat manfaatdor tomonlari bilan samarali hamkorlik qilish imkonini beradi.

Ta'lim rahbarlarining huquqiy savodxonligini rivojlantirishning ijtimoiy-pedagogik zarurati individual darajadan tashqarida kengroq ta'lim tizimiga va butun jamiyatga ta'sir qiladi. Huquqiy masalalarni yaxshi bilgan pedagoglar axloqiy xulq-atvor, halollik, qonun ustuvorligiga rioya qilish muhimligini ko'rsatib, o'quvchilarga o'rnak bo'la oladi. Ta'lim rahbarlarining huquqiy savodxonligini oshirish orqali biz ta'lim muassasalarida shaffoflik, hisobdorlik va ijtimoiy mas'uliyat madaniyatini tarbiyalashimiz mumkin.

Bundan tashqari, ta'lim rahbarlarining huquqiy savodxonligini rivojlantirish ta'lim sifatini oshirishi va o'quvchilar va jamoalarning umumiy farovonligiga hissa qo'shishi mumkin. Huquqiy talablar haqida ma'lumotga ega bo'lgan rahbarlar talabalar muvaffaqiyati, ilmiy yutuqlari va ijtimoiy-emotsional rivojlanishiga yordam beradigan samarali siyosat, tartib va amaliyotlarni amalga oshirishi mumkin. Huquqiy me'yorlar va axloqiy tamoyillarni qo'llab-quvvatlagan holda, ta'lim rahbarlari ijobiy maktab muhitini yaratishi, manfaatdor tomonlar bilan ishonchni mustahkamlashi, mukammallik va innovatsiya madaniyatini rivojlantirishi mumkin.

Ta'lim muassasalari rahbarlarining huquqiy savodxonligini oshirishning ijtimoiy-pedagogik zaruriyatini ortiqcha ta'kidlab bo'lmaydi. Huquqiy savodxonlik ta'lim

rahbarlari o'z majburiyatlarini bajarish, o'quvchilar va xodimlarning huquqlarini himoya qilish, ta'lim tizimlarida halollik va javobgarlik madaniyatini oshirish uchun zarurdir.

Xulosa qilib aytganda, huquqiy ong va huquqiy madaniyat bosqichma-bosqich shakllanib boradigan jarayon hisoblanadi. Huquqiy madaniyatning yuksalishi esa qonunga itoat tuyg'usini rivojlanishiga olib keldi. Hozirgi kunda mazkur masala davlat siyosati darajasiga ko'tarilmoqda, shu maqsadda fuqarolarning huquqiy ongi, huquqiy madaniyati, ta'lim-tarbiyasi, huquqiy savodxonligini yanada yuksaltirish, yoshlarning huquq sohasiga bo'lgan qiziqishlarini oshirish, ularni huquqiy jihatdan yetuk va barkamol avlod etib tarbiyalash asosiy maqsad va muddaolardan biri hisoblanadi. Jamiyatda o'z haq-huquqini biladigan va qonun-qoidalarga og'ishmay amal qiladigan fuqarolar huquqiy davlatning poydevoridir.

Albatta har bir ta'lim muassasalari rahbarlarining rivojlanishi uning qiziqishi va kasbiga bo'lgan talabchanligi va mas'uliyati bilan ham chambarchas bog'liq. Agar har bir rahbar bugungi kunda davlatimiz tomonidan yaratilayotgan shart-sharoitlarga labbay deb javob berish uchun o'z kasbini sevgan holda kasbiy faoliyatini boshlashdan oldin o'z oldiga maqsad qo'ysa, albatta ko'zlangan maqsadiga erisha oladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati:

Xudoyor Mamatov." Huquqiy ong, huquqiy madaniyat davlat va jamiyat taraqqiyotini belgilaydi". uza.uz

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoevning Birlashgan Millatlar Tashkiloti Bosh Assambleyasining 75-sessiyasidagi nutqi 23.09.2020

Jamiyatda huquqiy madaniyatni yuksaltirish bo'yicha tadbirlarni monitoring qilish va baholash to'g'risida Nizom. 2019-yil 20-aprel. (<https://lex.uz/ru/docs/-4300837>)

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoevning Birlashgan Millatlar Tashkiloti Bosh Assambleyasining 75-sessiyasidagi nutqi 23.09.2020

Utamurov, A., Khojiev, T., Isanova, G., & Khaytmetov, R. (2020). The Prospects of a New Template of the Modernization Uzbekistan. *Journal of Advanced Research in Dynamical & Control Systems*, 2(12), 2670-2676